

NOVADI ZAĻO

Būs nepieciešama laba sadarbība

Atkritumu apsaimniekošanas plānošana ilgtermiņā ir viens no Eiropas Savienības (ES) un Latvijas nozīmīgākajiem jautājumiem vides politikā, sekmeļot virzību uz Eiropas Zaļo kursu un pāreju uz klimatneitralitāti. Par to, kā atkritumu apsaimniekošanas plānā (2021.–2028. g.) paredzēts samazināt atkritumu daudzumu Latvijā un kādi uzdevumi doti pašvaldībām, sarunājāties ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) valsts sekretāra vietnieci vides aizsardzības jautājumos ALDU OZOLU.

Plāns iezīmē, ka reģionālos atkritumu apsaimniekošanas centrus vajadzētu veidot uz poligonu bāzes, izvērtējot, kādas funkcijas poligoni varētu turpināt, kādas vajadzētu attīstīt, jo atkritumu šķirošanas procesā viss atduras pret to pārstrādes iespējām.

– Kāda pašvaldību rīcība gaidāma atkritumu apsaimniekošanas plāna īstenošanā?

– Mērķis, ko paredz ES direktīvas, ir līdz 2035. gadam apglabājamo atkritumu daudzumu samazināt līdz 10% no kopējā sadzīves atkritumu daudzuma. Pašlaik apglabāti tiek vairāk nekā 60% sadzīves atkritumu. VARAM sagatavotais atkritumu apsaimniekošanas plāns nākamajiem astoņiem gadiem paredz Latvijā pakāpeniski samazināt saražoto atkritumu daudzumu un to apglabāšanu, kā arī būtiski palielināt atkritumu pārstrādi. Tā kā atkritumu apsaimniekošana ir pašvaldību autonoma funkcija, tad par to, kā to organizēt iedzīvotājiem, jālemj pašam pašvaldībā.

Reģionos līdz 2022. gada beigām būs jāizvērtē, kā pašvaldības vēlētos turpmāk attīstīt sadzīves atkritumu poligonus. VARAM pasūtītajā pētījumā secināts, ka daļā no atkritumu apsaimniekošanas reģioniem sagaidāms kopējā atkritumu apjoma samazinājums, kas radīs jautājumus par atsevišķu atkritumu poligonu ekonomisko dzīvotspēju ilgtermiņā un līdzšinējās pārvaldes struktūras atbilstību jaunajām prasībām.

Lielas pārmaiņas gaidāmas teritorijās, tāpēc pašvaldībām izvērtēšanai un reģionālā atkritumu apsaimniekošanas plāna izstrādei dots gana ilgs laiks – līdz nākamā gada beigām, nevis šogad. Skaidrs, ka jaunajām pašvaldībām savā teritorijā būs jāapzina sava saimniecība vispirms, tikai tad var sākt plānot. Bet atkritumu plāna kontekstā ņemam vērā jaunās administratīvi teritoriālās reformas rezultātā radītās novadu robežas. Uz tā pamata izmantotas prog-

nozes par iedzīvotāju skaitu, lai varētu paredzēt, cik liels atkritumu apjoms radīsies.

– Kas mainīsies?

– Ministrija ir rosinājusi līdzšinējo 10 reģionu vietā izveidot piecus spēcīgākus atkritumu apsaimniekošanas reģionus. Visu pašreizējo atkritumu poligonu ekspluatācija turpināsies, bet tiks diferencētas poligonus veicamās darbības. Piemēram, poligonu teritorijā varētu veikt šķirošanu, pārstrādi, kā arī atkritumu apsaimniekošanu, no atkritumiem sagatavot kurināmo, atsevišķus atkritumu veidus pārstrādāt, varbūt kādas lietas remontēt. Saredzam, ka lielākajā daļā poligonu atkritumu apglabāšanu varētu arī turpināt, bet lēmums par to būs jāpieņem atkritumu apsaimniekošanas reģiona pašvaldībām.

Diskusijas ar pašvaldībām par reģionu robežām ir paredzētas šī gada pavasarī, un gala variants tiks apstiprināts ar Ministru kabineta rīkojumu. Attiecīgi tad nofiksēsīm atkritumu apsaimniekošanas reģionu robežas, tālāk šo reģionu pašvaldībām ir jāizstrādā reģionālais atkritumu apsaimniekošanas plāns.

Protams, ir jāskatās, kā ir ar esošajiem līgumiem, bet, mūsuprāt, ir svarīgi sapsrast, kādas ir kopējās investīciju vajadzības atkritumu apsaim-

niekošanas mērķu sasniegšanai, jo publiskais finansējums ir ierobežots apmērā. Jādomā stratēģiski, kur kādu infrastruktūru izvietot, jo visos poligonos visas funkcijas nav iespējamas nodrošināt.

– Kādas pārmaiņas redzēs iedzīvotāji?

– Nāk klāt jaunas lietas – līdz 2023. gada beigām visā Latvijā ir jāizveido sistēma, kā katrā atkritumu rašanās vietā, katrā mājsaimniecībā atsevišķi nodalīt bioloģiskos atkritumus no kopējās plūsmas. Būs vajadzīga praktiska rīcība, arī pārstrādes iekārtas, kam esam paredzējuši finansējumu.

No 2025. gada jāuzsāk tekstilatkritumu dalīta vākšana, arī to pārstrāde prasīs papildu izmaksas. Plāna ietvaros vērtēs, kur kādas atkritumu plūsmas rodas, kāda ir esošā infrastruktūra, kur kādas pārstrādes iekārtas vajag.

Tas, kurā no poligoniem kādas darbības var notikt, jāvērtē uz vietas pašvaldībām.

– Kā ar jau ieguldītajām investīcijām un finanšu saistībām?

– Investīcijas ir vēl viens no aktuālajiem jautājumiem, kas publiskajā telpā tiek divējādi atspoguļots. Plānā ir precīzi norādīts, ka VARAM līdz 2022. gada beigām sagatavos informatīvo ziņojumu par visu poligonu finanšu saistībām un

iesniegs to valdībai izvērtēšanai. Informatīvais ziņojums ir atkarīgs no reģionu tālākās apsaimniekošanas plāniem, tādēļ tā izstrāde jāveic pēc diskusijām ar pašvaldībām.

Protams, finanšu aspekts (kurai pašvaldībai kādas kapitāla daļas pieder, kurš ko apsaimnieko) ir būtisks – kā finanšu saistības tiks pārņemtas vai nodotas.

Plāns iezīmē, ka reģionālos atkritumu apsaimniekošanas centrus vajadzētu veidot uz poligonu bāzes, izvērtējot, kādas funkcijas poligoni varētu turpināt, kādas vajadzētu attīstīt. Piemēram, bioloģisko atkritumu pārstrādes jomā šobrīd ir tikai viena pārstrādes iekārta Getliņos. Lai būtu visos reģionos, investīciju nepietiek, un nav arī racionāli, jo apjomu nepietiek. Skaidrs, ka būs jāizvērtē, kur ko koncentrēt, cik daudz jaunu iekārtu vajag. Pavērtējot periodu līdz pat 2035. gadam, atkritumu plūsmai vajadzētu samazināties.

– Kā notiks pašvaldību pievienošanās kādam no pieciem atkritumu apsaimniekošanas reģioniem?

– Atkritumu apsaimniekošanas reģionu robežas tiks noteiktas ar MK rīkojumu.

Vēl nekas stingri nav izlemts, notiek diskusijas. Vēlos viest skaidrību un norādīt, ka atkritumu poligoni visos reģio-

nos turpinās strādāt, vismaz vidējā termiņā. Pirms virzīt dokumentus uz MK apstiprināšanai, vēlreiz visu izrunāsim ar pašvaldību pārstāvjiem. Piemēram, Madonas novads līdz šim bija iekļauts Vidusdaugavas atkritumu apsaimniekošanas reģionā. Ja 10 līdzšinējo reģionu vietā veidojam piecus, tad Madonas novads varētu pievienoties Vidzemes atkritumu apsaimniekošanas reģionam. Līdzšinējie atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumi turpinās darbu līdz 2022. gada beigām. Notiek sarunas arī citos reģionos, piemēram, Kurzemē Kuldīgas novada pašvaldība nevēlas, ka tās teritoriju daļa divās daļās. Tuvākajā laikā mēs par to ar pašvaldību pārstāvjiem runāsim, nozīme būs arī atkritumu apjomiem.

Daibes poligonā pie Cēsīm, kas atrodas topošajā Vidzemes atkritumu apsaimniekošanas reģionā, plānota arī bioloģisko atkritumu pārstrāde, bet ir jāvērtē, cik tālu ir pamatoti vest atkritumus. Šajā jautājumā reģiona pašvaldībām ir jāsapina savs vārds. Nav obligāti visus atkritumus vest uz pārstrādes iekārtu, ir atkritumi, ko var kompostēt uz vietas, piemēram, dārzeņu un parku atkritumi.

Situācija ir jāvērtē tieši pašvaldībās, tās arī labāk zina, kur kas rodas.

ATKRITUMU ŠĶIROŠANA EKSPERTI DOS REZULTĀTUS

Organizācijas "Zaļā brīvība" valdes priekšsēdētājs JĀNIS BRIZGA:

– Jaunais plāns aptver gana plašu tēmu loku, kas līdz šim nav bijis iekļauts atkritumu apsaimniekošanas organizēšanā. Kopumā gan jāteic, ka plāns grozās ap Eiropas prasībām un radošu domu vai pašiniciatīvas no valsts puses ir maz. Eiropas Savienības virsmērķis, kas uzstādīts dalībvalstīm, ir samazināt radīto atkritumu daudzumu. Katras valsts konkrētā pieeja jeb ieviešanas soļi, kā plānu īstenot, atšķiras. Lai gan plāns paredz, ka atkritumu apjoms ir jāsamazina, prognozes rāda, ka atkritumu daudzums uz vienu cilvēku Latvijā turpinās pieaugt. Plāna izstrādes gaitā tas radīja vislielākās domstarpības starp mūsu organizāciju un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvjiem. Mēs uzskatām, ka vajag ieviest vairāk pasākumu, lai atkritumu daudzumu patiesi mazinātu, bet valdība tam šobrīd nav gatava. Tas arī rada vislielākās bažas.

Lai gan 2028. gads varētu šķist vēl tāla nākotne, jau tagad jāuzsāk reāli darbi atkritumu daudzuma samazināšanā. Ja šobrīd lielākā daļa sadzīves atkritumu Latvijā tiek apglabāti, jaunais plāns paredz, ka ar laiku apglabāt pieļaus tikai 10% no visiem atkritumiem. Tātad ļoti strauji jāattīsta atkritumu pārstrāde. Vēl ir runa par atkritumu dedzināšanu. Tas attiecas uz atkritumiem, kuru daudzumu nevar samazināt un kurus nevar sašķirot. Uz atkritumu dedzināšanu, kādā veidā ir apert kaimiņvalstīs, Igaunijā un Lietuvā, iegūst siltumu un elektrību, raugos diezgan kritiski, jo iekārtas ir dārgas, to ieviešanā var piesaistīt tikai valsts, pašvaldību vai privātās investīcijas. Tas ir dārgs prieks, par ko beigās tāpat maksā sabiedrība. Iekārtas ir visu laiku jābaro ar atkritumiem, tās nevar strādāt ar mazu jaudu. Tas nav videi draudzīgāks risinājums. Lai iekārtas varētu darbināt, ir nemitīgs pieprasījums pēc atkritumiem, un dedzināšanas rūpnīcas nereti sāk konkurēt ar atkritumu pārstrādi, kas atkal liek uzdot jautājumu – kādi tad ir plāna reālie mērķi?

Turklāt problēma ar atkritumu ražošanu jārisina saknē – pārskatot gan sabiedrības patēriņš kultū, gan ražotāju atbildību. Pozitīvi, ka jaunajā atkritumu apsaimniekošanas plānā paredzētas izmaiņas atbildības sistēmās.

Pašlaik par iepakojumu uzņēmēji, kas laiž tirgū produkciju, maksā dabas resursa nodokli valstij vai ir ražotāju atbildības sistēmā, maksājot "Latvijas zaļajam punktam" vai "Zaļajai jostai". Parasti izvēlas otru variantu, jo dabas nodoklis sanāk dārgāk. Tikmēr ražotāju atbildības sistēma uzņemas savākt daļu no saražotajiem atkritumiem. Diemžēl lielu daļu no iepakojuma, kas vispār nonāk tirgū, nav iespējams pārstrādāt – ļoti apsaubāms ir plēves, tetrapaku iepakojums, cik un kā to var pārstrādāt.

Pielauju, ka daudzdzīvokļu māju rajonos ar laiku tiks ieviestas jaunas sistēmas, kad izmaksas par saražotajiem atkritumiem tiks sadalītas uz galviņām, bet ieviešot arī precīzākas individuālas uzskaites sistēmas. Angliski tas saucas pay as you throw (maksā par to, ko izmet), respektīvi, tā ir datorizēta/digitalizēta sistēma, kas uzskaita cilvēka individuālo atkritumu daudzumu. Tā ir dārga sistēma, taču daudzviet pasaulē mikrorajonos ieviesta, lai precīzētu sadzīves atkritumu uzskaiti un motivētu cilvēkus domāt, ka rēķins ir atkarīgs no saražotajiem atkritumu daudzumiem.

Tas, protams, rada arī bažas, ka cilvēki atkritumus izmetīs kaut kur mežā, lai izvairītos no izmaksām. Tāpēc vislabākais risinājums tomēr būtu atkritumus šķirot, jo par to nododānu jāmaksā ļoti maz vai nekad.

Biedrības "Latvijas Atkritumu saimniecības asociācija" pārstāve RŪTA BENDERE

– Mums šobrīd plēvē ir ietīta ne tikai katra bulciņa, bet cilvēki ļoti daudz pasūta ēdiena uz mājām, ofisiem, un tas tiek vests kastītēs, ko nevar otrreiz izmantot. Pārtikas ražotājiem būs jāskaidro, kas ir tikai par to, kā nogādāt savus produktus līdz patērētājiem, bet arī, kā savākt atpakaļ iepakojumu un kā to pārstrādāt. Paredzams, ka Latvijā pacels dabas resursu nodokli, kā arī neatļaus ražotāja atbildības sistēmās piedalīties tiem, kam nav atbilstoša iepakojuma. Bet tas ir arī laika jautājums, jo jāņem vērā ražotāju iespējas iepakojumu mainīt.

Svarīgi ir ne tikai ražotājiem piedomāt pie pārstrādājama iepakojuma ieviešanas, bet arī iedzīvotājiem patiešām savus atkritumus šķirot. Jau šobrīd, cītīgi šķirotot, iespējams par 30% samazināt sadzīves atkritumu daudzumu, par kuriem, kā zināms, iedzīvotājiem jāmaksā.

2023. gadā būs jāuzsāk bioloģisko atkritumu šķirošana. Viens no šķirojamo atkritumu konteineriem mikrorajonos tiks nomainīts ar speciālu biomateriālu konteineru, savukārt privātmāju īpašniekiem jāuzstāda kompostēšanas konteiners, kurā pusegada laikā masa sakompostējas, kļūdamā par labu materiālu augsnei. Individuālajām saimniecībām der arī bioloģisko materiālu kompostēšana pēc sentēvu metodēm, tikai tas jādara pareizi – komposta kaudze vismaz pāris reizi vasarā jāapgriež ar dakšām un arī jāaplaista, lai rastos labvēlīgi apstākļi baktēriju, kas pārstrādā organisko atkritumus.

Kā zināms, ar 2025. gadu vēl atsevišķi šķirošanas punkti vai konteineri būs tekstila atkritumiem – apģērbam, apaviem, mājas tekstilām un tamlīdzīgi. Kādi varētu izskatīties atkritumu konteineru laukumi mikrorajonos daudzdzīvokļu māju tuvumā? Viena iespēja ir izvietot papildu šķirojamo atkritumu konteinerus, ņemot vērā jaunās šķirojamo atkritumu sadalās.

Pozitīvam piemēram varu minēt Ziemeļvidzemes pieredzi. Tur nu jau masveidā tiek izvietoti dzīļie jeb pazemes konteineri. Konteiners pamatā atrodas zemē, virspusē ir pavisam neliela tā daļa ar vāku. Tas risina daudzas problēmas – gan samazina vietu, gan uzlabo sakopību, jo konteineriem nevar piekļūt ne dzīvnieki, ne cilvēki, kas mēdz "pārbaudīt" to saturu. Šādu dzīļo konteineru ierīko gan sadzīves, gan šķirojamiem atkritumiem, turklāt tiem ir krievi liela ietilpība.

Šie jautājumi gan jārisina pašvaldībām un atkritumu apsaimniekotājiem. Pašvaldība būs tā institūcija, kas konkursā izvēlies turpmāko apsaimniekotāju vai arī darbu uzticēs savai apsaimniekošanas kapitālsabiedrībai.

Maltīte uz apēdama šķīvīša

Madonas Valsts ģimnāzijas skolēnu mācību uzņēmums "Re-grain" jeb Agnese, Paula un Anete ražo ēdamus vienreizlietojamus traukus, kas top no miltiem.

"Vēlāms uzskāt diskusiju par to, vai mūsu izlietotais un rūpīgi sašķirotais iepakojums patiesībā ir pārstrādājams. Mēs gribētu aicināt gan iedzīvotājus, gan produktu iesaiņotājus, gan politikas veidotājus nopietni apdomāt, ko katrs var darīt, lai veicinātu pārstrādājamo materiālu izmantošanu produktu iesaiņošanai," uzsver "AJ Power Recycling" valdes locekle Solveiga Grīse.

"Ar atkritumiem saistītās problēmas neatrisināsim, vienkārši saliekot atkritumus pareizajos konteineros. Nepārstrādājamam iepakojumam veikalos nevajadzētu būt. Nav godīgi lūgt iedzīvotājus kļūt par ģimīliemu un materiālu speciālistiem. Šobrīd cilvēkiem, lai šķirošana rezultētos ar pārstrādi, piemēram, ir jāiegūst, ka PET dzērienu pudeles ir pārstrādājamas, bet citi PET izstrādājumi nav, kā arī jāatšķir pārstrādājami maizes maisiņi no nepārstrādājamiem," par iepakojuma atbilstību pārstrādei jau no tā ražošanas brīža aicina domāt "Zero Waste Latvija" pārstāve Mairita Lūse.

Arī iedzīvotājiem vajadzētu samazināt izmesto iepakojumu daudzumu un izmantot jau iegādātos iepakojumus atkārtoti. Tas jau pašos pamatos palīdzētu samazināt kopējo atkritumu daudzumu. Gadījumos, kad tas nav iespējams, pēc iespējas vairāk vajadzētu izvēlēties pārstrādājamus iepakojumus, tādējādi mazinot cilvēka darbības negatīvo ietekmi uz vidi.

"Ģimenē esam mamma, tētis, es un vēl divas jaunākas māsas," par savu mājsaim-

kā palīdzēt "glābt pasauli no piesārņojuma".

"Bija doma veidot vienreizlietojamus traukus no papīra, tomēr papīrs tiek iegūts no koka, kas jānocērt. To nevēlējamies," atceras jaunā uzņēmēja. "Meklējot iedvesmu, uzgājām, ka līdzīgu produktu varētu ražot no dabīgām izejvielām, turklāt ar oriģinālu garšu. Palīdzību meklējām sociālajos tīklos, skatījāmies, vai tur nav kāda instrukcija, jo secinājām, ka process nav tik vienkāršs. Eksperimentējot redzējām, ka trauki pēc cepšanas deformējas, tāpēc zvaniņiem vairākiem pārtikas tehnologiem, jautājām viņu viedokli. Mēģinājām speciālistu ieteikumus īstenot, bet tie tomēr "nestradāja". Šobrīd gaidām padomus no mentoriem, kas piesaistīti no Amerikas. Problēma ir tā, ka cepot traukus deformējas, tam nav perfekta forma," Agnese pastāsta par savu pieredzi.

Jautāta par ekoloģiskā šķīvja parametriem, madoniete atklāj: "Sākumā šķīvi veidojām no kviešu miltiem, tad sapratām, ka tas nav veselīgi, un sākām darboties ar rudzu miltiem. Tomēr vajadzēja kādu līpekli, lai šķīvis turētos kopā, tāpēc nedaudz pievienojām kviešu miltus. Istā recepte tapa divu mēnešu garumā. Iesaistījām Paulas vecomammu, viņa deva vērtīgus padomus, lai izstrādājumam nestos gaisa burbuli. Dažus knifipus aizguvām no citiem avotiem. Šobrīd esam stadijā, ka varam ēdamos vienreizlietojamus traukus pie-dāvāt, kaut tiem nav perfekta forma (ir kāds grumbulītis). Produkts ir kraukšķīgs, pietiekami izturīgs, to var lietot karstu maltiņu pasniegšanai. Tam ir latviska rupjmaizes garša – kā sauksmaizītei ar ķīmenīti."

SMU "Re-grain" pārstāve apzinās, ka pavasarī produktam būs lielāks pieprasījums: "Mūsu ražoto trauku mērķauditorija sākotnēji bija konferencu un banketu rīkotāji, bet saistībā ar pandēmiju to nomainījām. Neviens klātienē konferences vairs nerīko, tāpēc izstrādājuma mērķauditorija ir piknikotāji, dabas apceļotāji. "Re" nozīmē atjaunot, vēlreiz izmantot, "grain" – tulkojumā no angļu valodas ir "grauds". Tas ir simbolisks vārds, jo no grauda veidojam šķīvju grauds, ir visa sākuma punkts."

Agnese piebilst, ka SMU īpaši piedomā pie aprītes ekonomikas, iemieso saimniecisku domāšanu, tāpēc mīklas pārpalikums, kas rodas no šķīvju izveides, skolnieces pārveš vēl kādā produktā – krekeriņos.

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu